

SUOMEN KUNTALIITON MAAHANMUUTTOPOLIITTISET LINJAUKSET

SUOMEN KUNTALIITON KANNANOTTO MAAHANMUUTTOPOLITIIKAN KEHITTÄMISEEN

Maahanmuuton vaikutuksia on syytä tarkastella erityisesti työvoiman ja työpaikkojen liikkuvuuden, työvoiman tarpeen ja humanitaarisen maahanmuuton näkökulmasta. Kaikkien maahanmuuttajien vastaanotto edellyttää kuntien järjestämiä palveluja. Sekä työperusteisen että humanitaarisen maahanmuuton erityispiirteet on otettava huomioon.

Kotouttaminen

Kotouttamisella on edistettävä maahanmuuttajan omaa aktiivisuutta. Onnistuneessa kotoutumisessa maahanmuuttaja saavuttaa muun väestön kanssa tasavertaisen aseman yhteiskunnassa niin oikeuksien kuin velvollisuuksienkin osalta.

Kotoutumisen tärkein edellytys on kielitaito. Kotouttamistoimenpiteiden tulee lähteä maahanmuuttajan omista tarpeista ja perehdyttää tarvittaessa myös arkielämän taitoihin.

Koulutus

Maahanmuuttajalasten ja -nuorten valmistava opetus tulee laajentaa lukuvuoden mittaiseksi. Koulutuksen järjestämisessä ja resursoinnissa tulee ottaa huomioon maahanmuuttajien erilaiset lähtökohdat.

Työvoimakysymykset

Tulevaisuuden työvoimakilpailussa menestyvät ne työnantajat, jotka ovat tietoisesti kehittäneet maahanmuuttajien rekrytointia. Tietoa ja koulutusta monikulttuurisesta työyhteisöstä tulisi lisätä. Kuntasektorin on isona työnantajana turvattava oma työvoiman saanti. Laadittaessa maahanmuuttoa koskevia valtakunnallisia selvityksiä ja strategioita on otettava huomioon myös eri alojen ja alueiden työvoimatarpeet.

Jo nyt maassa olevien ulkomaalaisten työllistymismahdollisuuksia on edistettävä. Kieli- ja täydennyskoulutuksella sekä työelämään perehdyttämällä on tuettava maahanmuuttajien työllistymistä koulutukseen vastaaviin töihin.

Sosiaali- ja terveydenhuolto sekä asuminen

Maahanmuuttajilla ja erityisesti pakolaisilla ja turvapaikkaa hakevilla on yleensä pitkäaikainen tarve sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Erityistä huomiota on kiinnitettävä työelämän ulkopuolella olevien nuorten, vammaisten ja ikääntyneiden hyvinvointiin ja sosiaaliseen tilanteeseen. Syrjäytymisen ehkäisy edellyttää monipuolisia toimenpiteitä, jotka tulee hoitaa riittävän varhaisessa vaiheessa.

Maahanmuuttajien asumisopastusta on tarpeen lisätä ja rohkaista heitä osallistumaan asuinyhteisönsä toimintaan.

Kuntien ja valtion kustannusvastuu

Valtion ja kuntien välisestä kustannustenjaosta tarvitaan kattava selvitys ja linjanvetopäätös.

Maahanmuuttoon liittyvät kuntien vastuulla olevat palvelut, niiden laajuus ja kustannukset tulee koota yhteen ja niistä neuvotella peruspalveluohjelman ja peruspalvelubudjetin yhteydessä rahoitusperiaatteen pohjalta.

Kuntaliitto edellyttää, että maahanmuuttajille järjestettävistä palveluista aiheutuvat lisäkustannukset tulee, palvelusta riippuen, korvata kunnille täysimääräisesti todellisten kustannusten perusteella. Myös humanitaarisen maahanmuuton aiheuttamat kustannukset tulee korvata kunnille täysimääräisesti todellisten kustannusten perusteella.

Viranomaisyhteistyö

Yhteistyötä eri hallinnonalojen ja -tasojen kesken on kehitettävä. Ministeriöiden välistä vastuunjakoa maahanmuuttajakysymyksissä tulee selkiyttää. Myös yhteistyötä maahanmuuttajajärjestöjen kanssa pitäisi edistää.

Asenteet ja etninen tasavertaisuus

Hyvien etnisten suhteiden edistämiseen sekä rasismien ja syrjinnän ehkäisyyn tulee kiinnittää huomiota mm. avoimella ja oikealla tiedottamisella. Valtaväestön ja vähemmistöjen yhteistyöhön on panostettava nykyistä enemmän.

Tietoyhteiskunta

Tietoyhteiskunnassa kaikki saavat tarvitsemansa tiedon heille itselleen sopivalla tavalla. Maahanmuuttajien taustat ja kyvyt hyödyntää nykyaikaista tietotekniikkaa ovat hyvin erilaiset.

Yritykset

Olisi tärkeää, että myös yritykset edistävät palvelukseensa tulevien maahanmuuttajien ja heidän perheenjäsentensä kotoutumista erityisesti järjestämällä kielikoulutusta.

Projekteista prosesseiksi

Monia maahanmuuttajien kotoutumiseen, koulutukseen ja työllistymiseen liittyviä toimenpiteitä toteutetaan eri lähteistä rahoitettavilla projekteilla. Näistä projekteista saadut hyvät kokemukset on hyödynnettävä. Ne tulisi siirtää normaaliin toimintaan jatkuvaksi palveluprosessiksi.

SISÄLLYSLUETTELO

1.	Taustaa	5
2.	Kuntaliiton näkemykset ja tavoitteet	5
2.1	Kunnan rooli maahanmuuttajien kotouttamisessa	5
2.2	Maahanmuuton kasvava merkitys työvoiman saannin turvaamisessa	6
2.3	Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestäminen maahanmuuttajille	7
2.4	Koulutus ja kulttuuri	7
2.5	Maahanmuuttajien asuminen	8
2.6	Valtion ja kuntien kustannusvastuu	9
2.7	Asenteet, syrjimättömyys ja etninen tasavertaisuus	9
2.8	Tietoyhteiskunta ja maahanmuuttajat	10
2.9	Yritysten yhteiskuntavastuu maahanmuuttaja-asioissa	10
2.10	Projekteista prosesseiksi	10

1. TAUSTAA

Suomen maahanmuuttopolitiikassa korostui 1990-luvulla humanitaarinen maahanmuutto. Vuonna 1990 ulkomaalaisten määrä Suomessa oli noin 26 000 henkilöä, kun se vuoden 2003 lopussa oli noin 107 000 henkilöä. Tosiasiallisesti Suomessa asuu ja työskentelee suurempi määrä ulkomaiden kansalaisia, sillä esim. tilapäisesti maassa työskenteleviä ulkomaalaisia ei tilastoida Suomessa asuviksi. Lisäksi maassamme asuu edellä mainittua lukua enemmän ulkomaalaistaustaisia henkilöitä, kun otetaan huomioon ulkomailla syntyneet, Suomen kansalaisuuden saaneet henkilöt. Tästä näkökulmasta lähtien tulisikin puhua monikulttuurisuudesta.

Vuosikymmenen lopulla ja vuosisadan vaihteessa työperusteinen maahanmuutto on noussut entistä tärkeämpään asemaan. Suomessa on tällä hetkellä enemmän työn perusteella maahan muuttaneita kuin koskaan aiemmin. Tämän muutoksen merkitystä lisää näkyvissä oleva työvoimapula kaikilla työmarkkina-sektoreilla myös monissa EU-maissa.

Maahanmuuton vaikutuksia kuntiin on tarkasteltava monesta näkökulmasta. Kaikkien maahanmuuttajien vastaanotto edellyttää kuntien järjestämiä palveluita. Kuntien järjestämissä hyvinvointipalveluissa on otettava huomioon maahanmuuttajien erityistarpeet. Maahanmuutto koskee kuntia myös työnantajina.

2. KUNTALIITON NÄKEMYKSET JA TAVOITTEET

2.1 *Kunnan rooli maahanmuuttajien kotouttamisessa*

Kotouttamisen tarkoitus on tarjota maahanmuuttajalle mahdollisimman pian maahantulon jälkeen mahdollisuus hankkia suomalaisen yhteiskunnan aktiivisen ja tasavertaisen jäsenen tarvitsemat valmiudet.

Kotouttamisen tavoitteena tulee olla maahanmuuttajan oman aktiivisuuden edistäminen. Onnistuneessa kotoutumisessa maahanmuuttaja pystyy tekemään todellisia omaan ja perheensä elämään vaikuttavia valintoja ja päätöksiä sekä saavuttamaan muun väestön kanssa tasavertaisen aseman yhteiskunnassa sekä oikeuksien että velvollisuuksien osalta.

Maahanmuuttajien kotoutumisessa korostuvat koulutus sekä sosiaaliseen yhteisyyteen kasvaminen. Vaikka maahanmuuttajista tällä hetkellä 75 % on työikäisiä, ovat Suomeen tulevat ulkomaalaiset keskimäärin nuorempia kuin suomalaiset. On tärkeää tarkastella maahanmuuttajien asemaa kokonaisuutena ottaen huomioon mm. koulutus, sosiaali- ja terveydenhuolto, asuminen ja työllisyys.

Kotoutumisen tärkein edellytys on kielitaito. Tavoitteena on maahanmuuttajan toimiva kaksikielisyys. On tärkeää, että maahanmuuttajat voivat ylläpitää myös omaa kieltään, vaalia alkuperäistä kulttuuriaan sekä harjoittaa uskontoaan.

Maahanmuuttajien määrä kunnittain ja alueittain vaihtelee suuresti. Seudullinen yhteistyö kuntien välillä on yksi mahdollisuus kehittää kotouttamispalveluiden järjestämistä.

Kunnat laativat kotouttamisohjelman, jonka perusteella kunnat voivat varautua tukemaan maahanmuuttajien kotoutumista. Maahanmuuttajan omista tarpeista lähtevät kotouttamistoimenpiteet tulee sisällyttää henkilökohtaisiin kotoutumissuunnitelmiin. Maahanmuuttajan tulee aktiivisesti olla mukana kotoutumissuunnitelman teossa ja sitoutua kotoutumaan. Kotouttamistoimenpiteiden tulisi tarvittaessa perehdyttää arkielämän vaatimiin tietoihin ja taitoihin. Onkin tärkeää, että viranomaisten tarjoamien kotouttamistoimenpiteiden lisäksi pyritään poistamaan kotoutumisen esteitä.

Kuntien kannalta on tärkeää, että sekä humanitaarinen että työperusteinen maahanmuutto otetaan huomioon maahanmuuttopoliittisia ratkaisuja tehtäessä. Kotouttamisessa ja kotoutumisessa tulee entistä enemmän kiinnittää huomiota vastuun jakoon valtion, kuntien, yksityisen sektorin ja maahanmuuttajan itsensä kesken. Ministeriöiden välistä vastuunjakoa on selkiytettävä ja niiden yhteistyötä maahanmuuttajakysymyksissä tulee lisätä.

Kaikkien kotouttamiseen osallistuvien tahojen tulee antaa maahanmuuttajille tietoa muiden palvelujen tuottajien tarjoamista palveluista. Maahanmuuttajien omilla järjestöillä ja yhteisöillä on kotouttamisessa merkittävä rooli.

2.2. Maahanmuuton kasvava merkitys työvoiman saannin turvaamisessa

Tavoite monikulttuurisesta yhteiskunnasta on globaalistuvassa maailmassa myös Suomen kannalta tärkeä. Tämä tavoite korostuu siirryttäessä kohti kasvavaa työperäistä maahanmuuttoa. Maahanmuuttajien tuloa Suomen työelämään tulee pohjustaa jo ennen heidän maahanmuuttoaan sekä heidän kotoutumisessaan.

Jo nyt maassa olevien ulkomaalaisten työllistymismahdollisuuksia on edistettävä. Maahanmuuttajien työllistymistä voisi tukea esim. tarjoamalla työharjoittelupaikkoja sekä oppisopimuskoulutusta. Samalla maahanmuuttaja pääsee perehtymään suomalaiseen työelämään.

On tärkeää, että maahanmuuttajat voisivat työllistyä koulutustaan vastaaviin töihin. Erityisen tärkeää se on aloilla, jotka vaativat jatkuvaa työskentelyä ammattitaidon ylläpitämiseksi. Ulkomailla suoritettujen tutkintojen tunnustamiseen johtavia tukitoimia tulisi parantaa sekä hyväksyä tutkinnon suorittaneiden aiempia opintoja. Mahdollisuus saada koulutusta ja ammattitaitoa vastaava työ motivoi maahanmuuttajaa myös hankkimaan tarvittavan kielitaidon. Maahanmuuttajien yrittäjyyttä tulisi tukea kehittämällä heille suunnattuja yrityspalveluita ja neuvontaa.

Suurten ikäluokkien siirtyminen eläkkeelle ja kokonaistyövoiman supistuminen muuttaa suuresti lähivuosikymmenien työmarkkinoita. Omat työvoimavarat vähenevät ja ennusteiden mukaan työmarkkinoitamme leimaa jatkossa sekä työvoiman niukkuus että osin rakenteellinen työttömyys. Suomi näyttää vääjäämättömästi ajautuvan ikääntyvän ja myöhemmin vähenevän työvoiman maaksi.

Kun kotimaiset työvoimareservit on käytetty, lisätyövoimaa on saatavissa vain ulkomailta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että maahanmuutto humanitaarisista syistä loppuisi.

Väestö- ja työvoimaennusteiden mukaan maahanmuuttajien määrän tulisi kasvaa huomattavasti vuosittain, jotta sen avulla voitaisiin korjata työmarkkinoiden epätasapainoa ja parantaa kunta-alan työvoiman saantia.

Kunnat ja kuntayhtymät työllistävät tällä hetkellä yhteensä noin 430 000 henkeä. Kunnat tarvitsevat vuoden 2010 mennessä noin 150 000 uutta työntekijää palvelukseensa. Erityisen suuret ongelmat tulevat olemaan terveys- ja sosiaali-aloilla. On laskettu, että eläkkeelle siirtyviä henkilöitä korvaavien työntekijöiden lisäksi näillä aloilla tarvitaan yli 10 000 uutta työntekijää huolehtimaan vanhenevien suomalaisten hoidosta ja hoivasta.

Työvoiman niukkuus ja kilpailu työvoimasta on myös alueellinen ja paikallinen kysymys. Alueiden ja kuntien talouden perustan turvaaminen edellyttää osaavaa työvoimaa hallinnossa, yrityksissä ja järjestöissä. Laadittaessa maahanmuuttoa koskevia valtakunnallisia selvityksiä ja strategioita on otettava huomioon myös eri alueiden työvoimatarpeet. Maahanmuuttoa koskeviin selvityksiin ja toimenpide-ehdotuksiin tulee aina sisällyttää myös alueelliset analyysit.

Kuntasektorin on isona työnantajana turvattava oma työvoiman saanti. Kuntien on kehitettävä kilpailukykyään työnantajana, sillä työvoimapula uhkaa myös muita työmarkkinasektoreita. Tulevaisuuden työvoimakilpailussa menestyvät ne työnantajat, jotka ovat tietoisesti kehittäneet myös maahanmuuttajien rekrytointia. Maahanmuuttajien rekrytointia kunta-alalle pitää pohjustaa jo kotouttamisvaiheessa. Toistaiseksi maahanmuuttajien osaamista ei ole pystytty hyödyntämään riittävästi.

Maahanmuuttajaryhmille suunnatun kieli-, perehdyttämisen- ja täydennyskoulutuksen sekä ammatillisen koulutuksen kehittämisen avulla on tuettava maahanmuuttajan työllistymistä ja kouluttautumista vaativampiinkin tehtäviin. Erittäin suuri merkitys tällä on esim. hoitoalalla, jossa ammattitaidon ylläpito edellyttää töissä oloa. Suomalaisten opettajien asenteilla ja kyvyillä toimia monikulttuurisessa ympäristössä on erityisen suuri merkitys.

Työyhteisöjen valmentaminen kohtaamaan eri kulttuureista tulevia työtovereita sekä johtamisen kehittämisen erilaisuuden johtamista tukeväksi helpottaa aidosti monikulttuuristen työyhteisöjen syntymistä. Kasva-va monikulttuurinen asiakaskunta arvostaa ja tarvitsee ko. ryhmän kieleen ja kulttuuristaan liittyvää palveluosaamista. Kulttuuritulkkitoimintaa voidaan hyödyntää maahanmuuttajien koulutuksessa, työyhteisöjen valmennuksessa sekä koko kunnallisessa palvelutoiminnassa.

2.3. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestäminen maahanmuuttajille

Maahanmuuttajat tulevat kunnallisen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden piiriin, kun he ovat muuttaneet Suomeen, asuvat täällä, aikovat jäädä asumaan tänne ja heillä on vähintään vuoden mittainen oleskelulupa, jos sellainen tarvitaan. Tämän jälkeen maahanmuuttajat voivat vapaasti valita Suomessa asuinkunnan (kotikuntalaki 1573/1993), jonka vastuulla on riittävien sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestäminen ja kustantaminen. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen piiriin kuulumisen määräytyy kotikuntalain mukaan.

Maahanmuuttajilla ja erityisesti pakolaisilla ja turvapaikkaa hakevilla on yleensä pitkäaikainen tarve sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Kuntien tehtävänä on huolehtia siitä, että kaikilla maahanmuuttajilla on mahdollisuus hakeutua sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Kunnan on otettava huomioon myös erityistä huolenpitoa vaativien maahanmuuttajien asema, jotta kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan tapahtuisi mahdollisimman hyvin. Kuntien kannalta erityistoimenpiteitä tarvitsevia maahanmuuttajia ovat esim. alaikäiset vailla huoltajaa saapuneet turvapaikan hakijat.

Erityistä huomiota on kiinnitettävä työelämän ulkopuolella olevien nuorten, vammaisten ja ikääntyneiden hyvinvointiin ja sosiaaliseen tilanteeseen. Vanhusten palvelut ja hoiva tulee sisällyttää kuntakohtaisiin vanhuspoliittisiin strategioihin. Päivähoidossa korostuvat eri maahanmuuttajaryhmien lasten oman kielen ja kulttuurin tukeminen yhteistyössä kyseisen kulttuurin edustajien, esim. maahanmuuttajajärjestön kanssa.

Terveyspalveluiden järjestämisessä kunnat joutuvat uusien haasteiden eteen mm. maahanmuuttajien ja viranomaisten välisen kommunikoinnin helpottamiseksi. Terveyspalveluissa joudutaan hyväksymään tietyssä määrin vieraan kulttuurin vaatimia erilaisia toimintatapoja, jotka eivät kuitenkaan saa koskaan johtaa Suomen lainsäädännön vastaiseen menettelyyn tai toimintaan.

2.4. Koulutus ja kulttuuri

Koulutusjärjestelmän kehittämisessä ja järjestämisessä otetaan huomioon maahanmuuttajien erityistarpeet. Integroiva lähestymistapa on tärkeä molempipuolisen suvaitsevaisuuden vahvistamiseksi. Subjektiivinen oikeus perusopetuslain mukaiseen opetukseen koskee myös oppivelvollisuusikäisiä maahanmuuttajia.

Koulutuksen järjestämisen kannalta ongelmallista on, että maahanmuuttajakysymyksiä on tarkasteltu liian tiukasti humanitaarisen maahanmuuton näkökulmasta. Tällöin huomattavasti suuremman enemmistön muodostavat muut maahanmuuttajat ovat jääneet liian vähälle huomiolle. Lisäksi tarkastelu on ollut liian työvoimapoliittislähtöistä. On muistettava, että maahanmuuttajista alle 20-vuotiaita on noin 30 %.

Koulutuksen kannalta maahanmuuttajat jakautuvat neljään ryhmään:

- ammattitaitoiset ja korkeasti koulutetut
- koulunkäynnissään jo pitkälle edistyneet
- jonkin verran koulua käyneet
- koulua käymättömät luku- ja kirjoitustaidottomat

Koulutuksen järjestämisessä ja resursoinnissa tulee nykyistä paremmin ottaa huomioon maahanmuuttajien yhä heterogeenistuva joukko. Luku- ja kirjoitustaidottomien koulutuksen järjestäminen on ongelmallista, etenkin kun siihen ryhmään kuuluu hyvin eri-ikäisiä ja osaamisvalmiuksiltaan hyvin eri tasolla olevia henkilöitä. Tämän kasvavan ryhmän opetuksen järjestämiseen tarvitaan valtion rahoitus riittävän pitkälle ajalle.

Onnistunut ja tuloksellinen maahanmuuttajien koulutus vaatii välttämättömiä toimenpiteitä. Maahanmuuttajalasten ja -nuorten valmistava opetus tulee laajentaa lukuvuoden mittaiseksi. Varsinkin joissakin suurissa kunnissa valmistavaa koulutusta järjestetään jo nyt kunnan rahoituksella vuoden mittaisena.

Suomi/ruotsi toisena kielenä -koulutusta ja oman äidinkielen opetusta on tuettava laajemmin kuin nykyisin. Maahanmuuttajien opinto-ohjausta hänelle parhaiten omaksuttavalla kielellä olisi mahdollisuuksien mukaan lisättävä. Oppivelvollisuusiän ylittäneiden maahanmuuttajien kieli- ja kulttuurikoulutuksen järjestämisen sekä perusopetuksen valmistavan opetuksen tulee olla valtion rahoitusvastuulla.

Ulkomailla tutkinnon suorittaneiden mahdollisuuksia lukea hyväkseen aiempia opintojaan pitää parantaa. Tutkintojen tunnustamiseen johtavia tukitoimia on lisättävä. Maahanmuuttajaopiskelijoita on kannustettava hakeutumaan ammatilliseen sekä lukio- ja korkea-asteen koulutukseen.

Erilaisille etnisille ryhmille tulee avata lisää reittejä opettajankoulutukseen. Monikulttuurisuuden kysymyksiä käsitteleviä sisältöjä on vahvistettava kaikkien julkishallinnossa työskentelevien koulutuksessa, erityisesti opettajien perus- ja täydennyskoulutuksessa. Suomi/ruotsi toisena kielenä -opettajien ja oman äidinkielen opettajien koulutusta tulee voimakkaasti lisätä. Kuntien välistä yhteistyötä sivistystoimen palveluiden tuottamisessa on edistettävä.

Monikielistä tiedottamista kirjasto-, kulttuuri-, liikunta- ja nuoriso- sekä muista vapaa-aikapalveluista pitää lisätä. Resurssit kirjastojen erikielisen materiaalin hankkimiseksi on turvattava.

Toimenpiteiden toteuttaminen edellyttää järjestämisvastuun selkiyttämistä valtion ja kuntien välillä, muuttuneiden kustannusvaikutusten selvittämistä sekä valtion rahoituksen lisäämistä.

2.5 Maahanmuuttajien asuminen

Suomeen muuttavien henkilöiden ensimmäisen asunnon järjestäminen riippuu maahantulon perusteista. Pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden vastaanottamiseksi kunnat voivat tehdä sopimuksen valtion kanssa (nk. kiintiöpakolaiset). Pakolaisten asuttaminen on tällä hetkellä lähes kokonaan kuntien ja kunnallisten vuokratyöyhtiöiden vastuulla. Turvapaikkapäätöstä odottavat ja tilapäisen suojelun perusteella maassa oleskelevat majoitetaan ympäri maata sijaitseviin vastaanottokeskuksiin. Entisen Neuvostoliiton alueelta tulevien paluumuuttajien oleskeluluvan myöntämisen edellytyksenä on, että heillä on käytössään asunto Suomessa. Oleskeluluvan saatuaan heillä oikeus muuttaa Suomeen ja haluamaansa kuntaan. Maahan työhön tulevan tai perheenjäsenenä maahan muuttavan ulkomaalaisen on hankittava asuntonsa itsenäisesti.

Suomeen asettumisen jälkeen pakolaisten omaehtoinen muuttaminen maan sisällä on melko vilkasta. Siinä vaiheessa pakolainen on asuntomarkkinoilla samassa asemassa kuin kuka tahansa asunnonhakija.

Pakolaisten ja turvapaikan hakijoiden asumisen järjestämiseen kunnat saavat osan kustannuksista korvauksena valtiolta. Ongelmana on saada riittävän isokokoisia asuntoja suurille perheille.

Maahanmuuttajille on usein tarpeen antaa asumisopastusta ja rohkaista heitä osallistumaan asuinyhteisönsä toimintaan. Kuntien olisi hyvä järjestää maahanmuuttajille asumisen opastusta. Suomessa isännöitsijöiden koulutukseen on lisätty valmiuksia toimia erilaisten asukasryhmien, esimerkiksi maahanmuuttajien kanssa. Vuokratyöyhtiöt ovat laatineet erikielisiä oppaita helpottamaan sopeutumista kerrostaloasumiseen. Lisäksi pakolaisperheet saattavat tarvita tukihenkilöitä tai perheitä sopeutuakseen suomalaiseen yhteisöön. Valtaväestön ja vähemmistöjen yhteistyöhön on panostettava nykyistä enemmän. Syrjäytymisen ehkäisy edellyttää monipuolisia toimenpiteitä, jotka tulee hoitaa riittävän varhaisessa vaiheessa.

Ennaltaehkäisevässä työssä ja ennakoluulojen vähentämisessä toiminta asuinalueella on tärkeässä asemassa. Asukaskokoukset ja asukastoimikunnat sekä asukastupatoiminta ovat yksi tie, jota kautta maahanmuuttajat voivat kohdata naapureitaan ja oppia ymmärtämään suomalaisten ajattelutapaa. Hyviä esimerkkejä alueellisesta toiminnasta on saatu mm. lähiöprojekteista eri puolilta Suomea.

2.6 Valtion ja kuntien kustannusvastuu

Maahanmuuttajien kustannusten korvausjärjestelmä on rakennettu humanitaarisen maahanmuuton näkökulmasta. Maahanmuuttajien enemmistö on nykyisin kuitenkin muita kuin pakolaisia ja paluumuuttajia.

Valtioneuvoston vuonna 2002 kotouttamislain toimeenpanosta antaman selonteon mukaan kunnat pitävät kotouttamislakia toimivana, kannustavana ja tarpeellisena. Ongelmaksi kunnissa on koettu se, että lain toimeenpanoon ei ole ohjattu uusia voimavaroja.

Eduskunnan hallintovaliokunta antoi selonteosta mietinnön kesällä 2002. Mietinnössään hallintovaliokunta edellytti, että maahanmuuttajien erilaiset palvelutarpeet sekä niistä aiheutuvat kustannukset selvitetään ja että valtion ja kuntien kustannusjakoon liittyvät kysymykset sekä maahanmuuton taloudelliset vaikutukset arvioidaan. Lähtökohtana hallintovaliokunta piti sitä, ettei kuntataloutta rasiteta lisääntyvästi kotouttamislain toimeenpanon vuoksi. Kuntaliitto yhtyy hallintovaliokunnan esittämään näkemykseen.

Mietinnössään hallintovaliokunta toteaa aivan oikein, että kuntien on ongelmallista ja työlästä tuottaa erillisselvitysten kautta kattavaa kustannustietoa kunnan eri sektoreilta maahanmuuttajien tarvitsemista palveluista kotouttamisaikana. Valtion ja kuntien välisestä kustannustenjaosta tarvitaan kattava selvitys ja linjanvetopäätös.

Kuntaliitto edellyttää, että maahanmuuttajille järjestettävistä palveluista aiheutuvat lisäkustannukset tulee, palvelusta riippuen, korvata kunnille täysimääräisesti todellisten kustannusten perusteella. Myös humanitaarisen maahanmuuton aiheuttamat kustannukset tulee korvata kunnille täysimääräisesti todellisten kustannusten perusteella.

Myös muut kuin humanitaarisiin perustein maahan muuttaneet tarvitsevat kuntien järjestämiä palveluja. Asumisperusteisen peruspalvelujärjestelmämme vuoksi myös heille kuuluu mm. koulu-, päivähoito-, terveydenhuolto-, vammaishuolto yms. palvelut, jotka ovat pääosin kuntien kustantamia. Valtionosuusjärjestelmää uudistettaessa tulisi ottaa huomioon maahanmuuttajat erityisenä laskennallisena kustannustekijänä sosiaali- ja terveydenhuollossa ja valtionosuutta korottavana tekijänä opetustoimessa.

Nykyisin maahanmuuttopolitiikka on valtion hallinnossa jakautunut usealle eri sektorille. Kokonaisuuden hallinnan parantamiseksi olisi tarpeen koota peruspalveluohjelmassa yhteen eri ministeriöiden kuntiin kohdistuvat maahanmuuttoasiat. Maahanmuuttoon liittyvät kuntien vastuulla olevat palvelut, niiden laajuus ja kustannukset tulee koota yhteen ja niistä tulee neuvotella peruspalveluohjelman ja peruspalvelubudjetin yhteydessä rahoitusperiaatteen pohjalta.

Valtio korvaa kunnille periaatteessa pakolaisperusteisten maahanmuuttajien kotouttamistoimenpiteet kolmen vuoden ajalta lukuun ottamatta opetuksen kustannuksia, joiden osalta valtio rahoittaa kokonaan ainoastaan perusopetuksen valmistavan opetuksen. Käytännössä valtion rahoitustuki on osoittautunut riittämättömäksi kotoutettavien erityistä palvelua vaativien tehtävien osalta. Tällaisia ovat muun muassa kieli- ja tulkkauspalvelut. Korvaustasoa ja korvausaikaa tulisikin pidentää.

Viimesijaisen toimeentulotuen suhdetta maahanmuuttajien taloudelliseen tilanteeseen tulisi tarkastella uudelleen. Kunnallinen toimeentulotuki ei saa olla näidenkään väestöryhmien pitkäaikainen ja merkittävä toimeentulon lähde.

2.7 Asenteet, syrjimättömyys ja etninen tasavertaisuus

Hyvien etnisten suhteiden edistämiseen sekä rasismiin ja syrjinnän ehkäisyyn tulee kiinnittää huomiota mm. avoimella ja oikealla tiedottamisella. Maahanmuuttajien tarvitsemista erityispalveluista ja niiden syistä tulee tiedottaa kantaväestölle. Esimerkiksi pakolaisperheet saattavat tarvita tukihenkilöitä tai -perheitä sopeutuakseen suomalaiseen yhteisöön.

Valtaväestön ja vähemmistöjen yhteistyöhön on panostettava nykyistä enemmän. Syrjäytymisen ehkäisy edellyttää monipuolisia toimenpiteitä, jotka tulee hoitaa riittävän varhaisessa vaiheessa.

Ennakkoluulot ja asenteet voivat aiheuttaa ongelmia maahanmuuttajien kotoutumiseen ja työllistymiseen.

Suurella osalla työnantajista ei vielä ole kokemusta maahanmuuttajista. Tietoa ja koulutusta monikulttuurisesta työyhteisöstä tulisikin lisätä. Kasvava monikulttuurinen asiakaskunta arvostaa ja tarvitsee ko. ryhmän kieleen ja kulttuuritaustaan liittyvää palveluosaamista. Kulttuuritulkkitoimintaa voidaan hyödyntää maahanmuuttajien koulutuksessa, työyhteisöjen valmennuksessa sekä palvelutoiminnassa.

2.8. Tietoyhteiskunta ja maahanmuuttajat

Tietoyhteiskunnan välineet tarjoavat mahdollisuuksia varsin monipuoliselle viestinnälle, koulutukselle ja maahanmuuttajan oman aktiivisuuden edistämiseksi. Tietoyhteiskunnan välineiden avulla maahanmuuttajan oman kieli- ja kulttuuri-identiteetin säilyminen ja tuominen arkielämään virtuaalisesti on mahdollista.

On kuitenkin muistettava, että maahanmuuttajien taustat ja kyvyt hyödyntää nykyaikaista tietotekniikkaa ovat hyvin erilaiset. Tietoyhteiskunnassa kaikki saavat tarvitsemansa tiedon heille itselleen sopivalla tavalla. On ehdottoman tärkeää huolehtia siitä, että tietoa on saatavana monella eri tavalla; saman kulttuurin edustajan tai tulkin välityksellä, omalla kielellä olevalla esitteellä, itse hakemalla tietotekniikkaa hyödyntäen jne.

2.9 Yritysten yhteiskuntavastuu maahanmuuttaja-asioissa

Myös Suomeen työhön tulevat maahanmuuttajat perheineen tarvitsevat kuntien palveluja. Kunnat järjestävät hyvinvointipalveluja myös sellaisille maahanmuuttajille, jotka eivät ole kotouttamislaissa säädettyjen toimenpiteiden piirissä.

On tärkeää, että myös yksityinen sektori edistää maahanmuuttajien, erityisesti työhön tulevien ja heidän perheenjäsentensä kotoutumista. Esimerkiksi kielikoulutuksen järjestäminen ja Suomi-tietouden antaminen ennen maahan muuttoa helpottaisi perheiden sopeutumista yhteiskuntaan ja suomalaiseen kulttuuriin. Yritykset voisivat ottaa vastuuta työntekijöidensä ja näiden perheenjäsenten kielikoulutuksesta.

Jotta korkeasti koulutetut ulkomaalaiset kiinnostuisivat Suomeen muuttamisesta, riittävän tiedon antaminen yhteiskuntajärjestelmästä on tärkeää. Selvitysten mukaan erityisosajien mielestä Suomen julkiset palvelut kannustavat muuttamaan Suomeen mutta korkea tuloverotusta pidetään haittana.

2.10 Projekteista prosesseiksi

Monia maahanmuuttajien kotoutumiseen, koulutukseen ja työllistymiseen liittyviä toimenpiteitä toteutetaan eri lähteistä rahoitettavilla projekteilla. Monista projekteista on saatu hyviä kokemuksia, jolloin sekä maahanmuuttaja itse että yhteiskunta on hyötynyt toiminnasta. Näistä projekteista saadut hyvät kokemukset on hyödynnettävä. Hyvät käytännöt tulisi siirtää normaaliin toimintaan jatkuvaksi palveluprosessiksi.

Lisätietoja

Yksikön päällikkö Keijo Sahrman,
puh. (09) 771 2531, keijo.sahrman@kuntaliitto.fi

EU-asiain päällikkö Erja Horttanainen,
puh. (09) 771 2528, erja.horttanainen@kuntaliitto.fi

Maahanmuuttoasiain koordinaattori Anu Wikman-Immonen
puh. (09) 771 2532, anu.wikman-immonen@kuntaliitto.fi

